

HAYATI BOYUNCA SANATÇILARI VE TİYATROÇULARI YÜCELTEN BİR LİDER: MUSTAFA KEMAL ATATÜRK

Selda KULLUK YERDELEN*

Özet

Ülkemizde tüm toplumsal, kültürel ve siyasal yapının değişimi Kurtuluş Savaşı'nın kazanılmasından sonra başlar. Mustafa Kemal Atatürk, Türk toplumunun yaşayışını Batı anlayışına yöneltmenin yanında ülkemizi her alanda Avrupa toplumlarının seviyesine çıkarmayı amaçlamıştır. Kurtuluş Savaşı'nın ardından düşünsel, eğitimsel ve yaşamsal açıdan devrimlerini birer birer gerçekleştirirken sanatı da unutmamıştır. Sanatı hem devrimin geniş kitlelere tanıtılmasında hem de ulusal bilincin yayılmasında bir araç olarak görmüştür. Bu düşünceyle birlikte güzel sanatlarda başarılı olunursa devrimlerde de başarılı olunacağına, tüm devrimlerin geniş kitlelere sanatla daha kolay yayılacağına inanmış ve bunu sürekli vurgulamıştır. Müzikten resme heykelden opera ve tiyatroya tüm sanat dallarıyla ilgilenmiş ve her konuşmasında güzel sanatların önemini ifade etmiştir. Kurduğu Cumhuriyet'in temellerini ulusun bütünleşmesi ve güçlenmesinde temel öğelerden biri olan kültür üzerine oturtmuştur. Kültürün gelişiminde tiyatronun yerinin farkına varmıştır. Tanzimat ve sonrasındaki Meşrutiyet döneminde tiyatronun eski geleneksel tiyatrodan koptuğu gözlemlenir. Meşrutiyetle birlikte tiyatrodaki millileşme sürecinde ilk adım atılmıştır. Bu dönemde Batılı tarzdaki tiyatro örnek alınmıştır ama tiyatro amatörlükten kurtulamamıştır. Meşrutiyet döneminde başta konservatuar olarak kurulan Darülbeyazıt'ın gelişerek İstanbul Şehir Tiyatrosu olması, Türk ve Müslüman kadınların sahneye çıkma özgürlüğünü kazanması, Ankara'da "resim, tezyini sanatlar, mimarlık ve heykeltıraşlık" eğitiminin yanında "musiki ve temaşa" sanatlarında eğitimin gerçekleştiği Musiki Muallim Mektebi'nin, Milli Musiki ve Temsil Akademisi'nin, Ankara Devlet Konservatuarı ve İstanbul Devlet Konservatuarı'nın kurulması Cumhuriyet döneminde Mustafa Kemal Atatürk'ün yönlendirmesi ve desteğiyle gerçekleşmiştir. Bu çalışmanın amacı, onun kültür değişimini ortaya koyarken sanata bakış açısını, tiyatro sanatına ve sanatçılara verdiği önemi vurgulamaktır. Özellikle yaşanmış olaylardan yola çıkarak tiyatroya verdiği

* Prof. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, selda.kulluk@deu.edu.tr

değeri kendi cümleleriyle örnekler verme yöntemiyle aktarmak, yeni nesillere onun eğitimli usta bir sanatçı gibi duyarlı kişiliğini anlatmak amaçlanmıştır. Bildiride; sanatçılara ve tiyatro sanatına dair Mustafa Kemal Atatürk'ün düşünceleri ve dönemin tiyatro sanatındaki kazanımları, yazılı - basılı kaynaklar olan anı kitapları, Türk Tiyatrosu ile ilgili kitaplar, döneme ait dergiler, konuyla ilgili makaleler ve görsellerden faydalanılarak incelenmeye ve ortaya konmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Mustafa Kemal Atatürk, Türk Tiyatrosu, Cumhuriyet, Sanat, Tiyatro, Oyuncu

A LEADER WHO GLORIFIED ARTISTS AND THEATER ARTISTS THROUGHOUT HIS LIFE: MUSTAFA KEMAL ATATÜRK

Abstract

The transformation of the entire social, cultural and political structure in our country began after the War of Independence was won. Mustafa Kemal Atatürk aimed to bring our country to the level of European societies in every field as well as directing the life of Turkish society to the Western understanding. After the War of Independence, he did not forget art while realizing his intellectual, educational and vital revolutions one by one. He saw art as a means of both introducing the revolution to the masses and spreading national consciousness. With this in mind, he believed and constantly emphasized that if one was successful in fine arts, one would also be successful in revolutions, and that all revolutions would spread to the masses more easily through art. He was interested in all branches of art from music to painting, sculpture, opera and theater, and expressed the importance of fine arts in every speech. He based the foundations of the Republic he established on culture, which is one of the basic elements in the integration and strengthening of the nation. He realized the place of theater in the development of culture. It is observed that the theater broke away from the old traditional theater during the Tanzimat and the Constitutional Monarchy period. With the Constitutional Monarchy, the first step was taken in the process of nationalization in theater. In this period, Western style theater was taken as an example, but the theater could not get rid of amateurism. The development of Darülbedayi, which was initially established as a conservatory during the Constitutional Monarchy period, to become the Istanbul City Theater, the freedom of Turkish and Muslim women to perform on stage, the establishment of the Musiki Muallim Mektebi in Ankara, where education in "music and theater" arts took place in addition to education in "painting, decorative arts, architecture and sculpture", the establishment of the National Music and Representation Academy, the Ankara State Conservatory and the Istanbul State Conservatory were realized with the guidance and support of Mustafa Kemal Atatürk during the Republican period. The aim of this study is to emphasize his perspective on art and the importance he gave to the art of theater and artists while revealing his cultural change. In particular, it is aimed to convey the value he gave to the theater based on the events he experienced by giving examples in his own words, and to tell new generations about his sensitive personality as

an educated master artist. In the paper; Mustafa Kemal Atatürk's thoughts on artists and theater art and the achievements of the period in the art of theater will be examined and revealed by making use of written and printed sources such as memoirs, books on Turkish Theater, magazines of the period, articles and visuals on the subject.

Keywords: Mustafa Kemal Atatürk, Turkish Theater, Republic, Art, Theater, Actor

GİRİŞ

Cumhuriyet'in kuruluşundan sonra ülkenin ulusal temellere göre siyasal, ekonomik ve toplumsal olarak yeniden yapılanmasıyla birlikte Türk kültürünün ulusallaşması için de çaba sarf edilmiştir. Mustafa Kemal Atatürk, ulusal bir devlet kurarken, eylemlerini gerçekleştirirken çok yönlü düşünmüştür. Atatürk kültürü, okumak anlamak, görebilmek ve bundan çeşitli anlamlar çıkarmak için düşünerek çeşitli konular üzerinde zekâyı geliştirmek olarak tanımlar. İnsan olabilmek için kültürle yoğrulmamız gerektiğini ve bizim Cumhuriyetimizin temelini kültür olduğunu bunun yanı sıra kültürümüzü kendi köklerimizden yola çıkarak oluşturmamız gerektiğini vurgulamıştır.¹ Atatürk'e göre çağdaş bir toplum haline gelmenin ilk yolu milli kültürümüze ve sanata değer veren bir anlayışı gerçekleştirmekle olur. Türkiye'yi dünyadaki diğer ülkelerin üstüne çıkarmanın yolunun da çağın gerektirdiği yenilikleri, çağdaşlaşmayı benimseyerek ve gerçekleştirerek olacağını söylemiştir.

Kültür alanında ilerlemek için güzel sanatlara önem vermemizi ve Türk milletinin çalışkanlığını, bilime bağlılığını, doğuştan gelen zekâsını milli birlik duygularıyla geliştirerek güzel sanatların her alanında yükselmesini onuncu yıl nutkunda belirtmiştir. Milletimizin tüm bu özellikleriyle uygarlığa erişmeye layık olduğunu, resim ya da heykel yapmayan, sanatla ilgilenmeyen, bilime sırtını dönen milletlerin ilerleyemeyeceğini ve uygarlık seviyesine yükselemeyeceğini de açıklamıştır. 16 Mart 1923 tarihinde Adana esnaflarıyla konuşmasında bir milletin yaşaması için sanatın en başta gelen temellerden biri olduğunu söyledikten sonra sanattan yoksun olan milletin ayağının topal, kolunun çolak yani hastalıklı, engelli ve milletin sanatsız kalması durumunda da hayat damarlarından birinin kopmuş olacağını söylemesiyle² sanatın önemini halka en iyi örneklerle anlatmış ve sanata bakış açısını da açıkça vurgulamıştır. "*Fikirler ve inkılaplar sanatla yayılır*" diyerek³ Cumhuriyet'in devrimlerinin müzikle, sinemayla, operayla, baleyle, resimle, heykelle, mimariyle, edebiyatla, dansla, halk oyunlarıyla ve tiyatroyla yani sanatın tüm dallarıyla geniş kitlelere daha kolay yayılacağına, kabul göreceğine inanmıştır. Bunun gerçekleşmesi için her alanda sanatçıları

¹ Bkz. Afet İnan, **Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler**, Türkiye İş Bankası Kültür Yay.,2009, ss.373-374.

² Bkz., **Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I-III**, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, Divan Yay., 2006, s.305.

³ Utkan Kocatürk, **Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri**, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 1999,s.97.

yetiştirecek okulları ve kurumları açmanın bilincini çevresindekilere anlatmıştır. Bir ülkede halkı eğitmek için tüm bu sanat dallarının yanında tiyatrodan yararlanılması bilinciyle tiyatronun hem düşünce ve sezgi hem de duygusal açıdan seyirciyi etkileme gücünün farkındadır.

I. Mustafa Kemal Atatürk'ün Tiyatro Sanatına ve Sanatçılara Verdiği Önem

Cumhuriyet öncesinde, II. Meşrutiyet döneminde sıklıkla Türkiye’de yabancı tiyatro toplulukları sahne alır ve buradaki oyunculara özenen gençler onlardan tiyatroyu öğrenmeye çalışırdı. Bu gençlerin farkına varan ve usta çırak eğitimine önem veren Burhanettin Bey, Mınakyan, Binemeciyen, Ahmet Fehim Efendi, Raşit Rıza, Reşit Rıdvan, Muhsin Ertuğrul, Şâdi Fikret gibi sanatçılar kendi tiyatrolarını kurmuştur. Bu tiyatro toplulukları, oyuncular ve oynadıkları oyunlar profesyonelce değildi. O yıllarda oyunculuk meslek olarak görülüyordu. Türk oyuncuların sayıca azlığından yerli oyunlarda erkek rolleri Ermeni oyunculara da veriliyordu. Kadın rollerini ise sadece Ermeni sanatçılar üstleniyordu. Ermeni kökenli oyuncuların rol almasıyla konuşmalarının rahatça anlaşılması ve Müslüman Türk kadın oyuncularının sahneye çıkamaması sorunu da vardı.⁴ Dönemin İstanbul Belediye Başkanı Dr. Cemil Topuzlu Paşa çevresindekilere, aydınlara bu konuyla ilgili memlekette iyi eğitim almış tiyatro oyuncularının olmadığı ve Beyoğlu ya da Direklerarası’ndaki birkaç binadan başka donanımlı tiyatro sahnelerimizin olmamasıyla tiyatromuzun geri kaldığını söyleyerek *Da-rülbedayi-i Osmani’nin (Güzellikler Evi)* kurulmasını 1914 yılı Mayıs ayında gerçekleştirir.⁵ Paris’te Odéon Tiyatrosu’nun müdürü, tiyatro ve opera yönetmeni, eğitmeni ve oyuncu olan André Antoine’a konservatuvarı kurma görevi verilir. Halkın zevklerini, kültürünü sanat aracılığıyla arttırmak, sanatçı ve oyun yazarı yetiştirmek, halkı çağdaştırmak amacıyla Darülbedayi hem müzik hem de tiyatro bölümü diye okul olarak kurulmuştur. Özdemir Nutku “*Darülbedayi’den Şehir Tiyatrosu’na*” adlı kitabında müzik bölümünün Batı müziği ve klasik Türk müziği olarak planlanmasına karşın tiyatro bölümünün sadece Batı tarzında temsiller vermek üzere oluşturulmasını eleştirir. Geleneksel tiyatromuzun sadece eğlendirmek amacını güttüğünü zannedenler yüzünden görmezden gelinmesini hata olarak nitelendiren Nutku, yöntemin batıdan

⁴ Bkz., Metin And, **Başlangıcından 1983’e Türk Tiyatro Tarihi**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2014, ss.117-120.

⁵ Bkz., Bünyamin Aydemir, **Türk Tiyatrosunda İstanbul**, Hilmi Zafer Şahin “Darülbedayi’den Şehir Tiyatroları’na, İstanbul’un Tiyatrosu Olmak”, İBB Yayınları, İstanbul, 2022, s.214.

alınarak oyunların içeriği ve estetik yanının kendi özelliklerimize göre şekillendirmenin daha doğru olacağını savunmuştur.⁶ André Antoine kısa bir süre sonra I. Dünya Savaşı'nın çıkmasıyla Fransa'ya döner. Bunun üzerine Darülbedayi-i Osmanî, 1916 yılında okul olmaktan çıkıp profesyonel bir tiyatro topluluğu gibi çalışmalarına devam eder. Aynı yıl Emile Faber'den Hüseyin Suat'ın uyarladığı *Çürük Temel* adlı oyun 20 Ocak'ta halka ilk gösterimini yapar. Tepebaşı'ndaki tiyatro binasında gündüz kadınlara akşam da erkek seyircilere oynanır. Bu gösterinin ardından dört ay sonra 20 Mayıs 1916'da İbnürrefik Ahmet Nuri Bey'in uyarladığı *Hisse-i Şayia* adlı oyun sahnelenir.⁷ Savaşın sona erdiği 1918 sonrası süreçte Darülbedayi'nin ekonomik açıdan zorlandığı bir dönem olmuş ve müzik bölümü kapatılmıştır. Yeni belediye başkanı İsmail Canpolat ve Milli Eğitim Bakanı sanatçıların tiyatro için yardım talebini yanıtızsız bırakmıştır. Gerek bina sıkıntısı, gerekse oyuncuların yönetimle çatışmalarıyla da Darülbedayi'nin gelişimi duraksamıştır. Bu sırada Berlin'den dönen Muhsin Ertuğrul, 2 Mart 1917'de ilk yerli oyun olan Halit Fahri'nin *Baykuş* adlı oyununu sahneye koyar. Kasım 1918 tarihinde Refika, Behire, Beyza, Memduha ve hepimizin ilk sahneye çıkan Türk kadın oyuncu olarak bildiğimiz Afife Jale adlı Müslüman kadın sanatçılar Darülbedayi'ye öğrenci olarak alınmıştır. Bir yıl sonra Afife Jale Apollon Tiyatrosu'nda Eliza Binemeciyan ayrıldığı için burada *Yamalar* adlı oyunla sahneye çıkar. Ama hemen hemen her oyunda Müslüman kadınların sahneye çıkması istenmediği için polis tiyatroyu basarak binanın arkasından kaçmayı başarır. Afife'den sonra Burhanettin Topluluğu'nda Seniye, Yeni Sahne Topluluğu'nda Şaziye de sahneye çıkar ama haklarında yakalama kararı çıkarılınca Şaziye Ankara'ya kaçar.⁸

1923 yılına kadar Türk kadınının sahneye çıkması engellenmeye çalışılır. Temmuz 1923 tarihinde İzmir'de Türk Tiyatro Tarihi adına önemli anlardan birine tanık olunur. Vasfi Rıza Zobu, Türk Tiyatrosu Dergisi'nde "*Türk Tiyatrosu'ndan Darülbedayi'ye İlk Turne İzmir'e*" yazısında yaşananları kaleme alır. 12 Temmuz 1923'te Darülbedayi sanatçıları Pierre Loti Vapuru ile ilk defa İzmir'e gelir. İzmir'in düşmandan kurtuluşunun üzerinden on ay geçtiği için o günlerde ayakta kalan sadece Birinci Kordon'da sonradan Tayyare Sineması adını alan Palas Sineması vardır. Sinemanın sahnesi yoktur ama 29 Temmuz akşamı oyunu oynayabilmeleri

⁶ Bkz., Özdemir Nutku, **Darülbedayi'den Şehir Tiyatrosu'na**, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2015, ss.25-27.

⁷ Bkz., Gökhan Akçura, **Muhsin Ertuğrul**, Efdal Sevinçli "Muhsin Ertuğrul/Darülbedayi'den Şehir Tiyatrosu'na (1910-1930)", İBB Yayınları, İstanbul, 2023, s.62.

⁸ Bkz., Özdemir Nutku, **age.**, ss.180-182.

için Behzat Budak ustabaşılığı ele alarak üç gün üç gecede kulis ve soyunma odalarıyla sofitalı bir sahne yapar. Tam bu günlerde sadece altı aylık evli olan Atatürk ile Latife Hanım İzmir'e gelmiş, Göztepe'de Latife Hanım'ın ailesine ait Uşakizâde Köşkü'ndeydiler. Halkın köşkün etrafını sardığını gören Atatürk pencereye çıkarak kısa bir konuşma yapar. Atatürk'ün konuşması sona erince halkın arasındaki İstanbul'dan gelen tiyatro sanatçıları Şadi Bey, Ahmet Muvahhit ve Behzat Butak, önceden yazdıkları oyuna davet mektubunu köşkün kapısındaki nöbetçi askere verirler. Sanatçılar Atatürk'ün gösteriye gelip gelmeyeceğine dair büyük bir merak içinde ayrılırken hiç beklemedikleri bir anda görevli arkalarından seslenerek Gazi Paşa hazretlerinin köşte onları beklediğini söyler. O sırada Genelkurmay Başkanı Fevzi Çakmak ve paşalarla konuşan Atatürk onları sakin bir odaya aldırır. İstanbul'da sahneye çıkması yasaklanan, engellenen Müslüman Türk kadınının oyunda görev almasıyla ilgili konuyu Atatürk'e nasıl açacaklarını bilemezler ama Atatürk'ün bu konuda önceden bilgisi vardır.⁹ Tiyatrocuların ziyaretinden önce Türk sinemasının kurucularından Cemil Filmer ve eşi Latife Hanım'ın daveti üzerine köşke gelmişti. Konuşmanın bir yerinde Atatürk, en iyi propaganda aracı olan tiyatro sanatında Türk kadınlarının yasaktan kurtulamadığını, artistlerin filmde rol aldıkları halde sahneye çıkartılmadıklarını ve Türkçe şivesi bozuk olanların tercih edildiğini söyler. Bu durumu düzeltmek için de okul müdürlerinden kız öğrencileri sahneye çıkartmalarını isteyeceğini de konuşmasının sonuna ekler.¹⁰

İstanbul'dan gelen tiyatro sanatçılarına ilk sorusu oyunda görev alanların kimler olduğudur. Sayılan isimler içinde Şehber, Anayis gibi yabancı kadın oyuncuların olduğunu duyunca *“Niçin Türk Hanımlarına rol vermiyorsunuz?”* diye ikinci sorusunu sorar. Atatürk Bedia Hanım'ın da grupla birlikte İzmir'e gelmiş olduğunu öğrendikten sonra Ahmet Muvahhit'e: *“Niçin karınızı sahneye çıkarmıyorsunuz? Ben onu Ateşten Gömlek filminde gördüm, pek muvaffakiyetliydi.”* diyerek¹¹ devam eder: *“Türk hanımlarıyla geldiğinize pek memnun oldum. Onları güzel şiveleriyle sahneden dinlemek pek zevkli olacak.”* diye söze başlar. Ardından

⁹ Bkz., Vasfi Rıza Zobu, “Türk Tiyatrosu'ndan Darülbeyaz'a İlk Turne İzmir'e”, **Türk Tiyatrosu Dergisi**, S 331, Yıl 27, İstanbul, 1958, ss.6-7, Yaşar Gürsoy, “Atatürk, ülkeyi düşman işgalinden kurtardıktan sonra ilk hangi tiyatro oyununu izledi?”, <https://www.yenicaggazetesi.com.tr/ataturk-ulkeyi-kurtardiginda-ilk-hangi-tiyatroyu-izledi-524706h.htm> (07.08.2023)

¹⁰ Bkz., Cemal Necip Gürel, “Uşakizade Köşkünde Sahnelenen Bir Tiyatro Oyunu ve Düşündürdükleri”, **Kardelen Dergisi (İTK)**, Şubat 2018, s. 12.

¹¹ Refik Ahmet Sevengil, “Bedia: Ailesi,Hayati,Sanati”, **Sahne 50.Yil:Bedia Muvahhit**, 4 Ağustos 1973,s.4.

Darülbedayi'yi ülkenin sanat hayatında bir çiçeğe benzeterek “*Türk hanımlarının katılmasıyla bu çiçek daha serpilecek, daha sevimli bir hale gelecek*“ der ve Şadi'ye tiyatroyu Ankara'da da görmek istediğini söyleyerek cümlesini tamamlar. Oradaki tüm sanatçılar gözyaşlarına hâkim olamazlar. O gün huzurunda olan sanatçılar Türk Tiyatrosu için tarihi bir anda olduklarının farkındadırlar. Çünkü Atatürk'ün Müslüman Türk kadınının rol aldığı oyunu izlemesi ve onaylaması yasakları bitirecektir. Bir de Darülbedayi İdare Heyeti İstanbul dışında taşrada oyunların sahnelenmesini onaylamadığını ilan etmiştir. Bunun üzerine gazetelerde Atatürk'ün sanatçıları kabul ederek oyunu izlemeye gidişiyle ilgili çıkan haberlerle bu heyetin ilanı da geçersiz sayılacaktır.¹²

Ertesi akşam oynayacakları İbnürrefik Ahmet Nuri Bey'in *Hisse-i Şayia* oyunundaki Sacide karakteri başrollerden biridir. Bedia Muvahhit, bir gecede oteldeki odasında rolünü ezberleyip prova yaparak oyuna hazırlanır. Bir gece sonra da Atatürk ve Latife Hanım'ın izlediği oyunda sahneye çıkar. Oyun sonrasında sanatçılarının başarısını kutlayan Atatürk'ün “*Bedia Hanım sahneyi bırakmayacaksın. Anadolu'nun dört bir köşesine giderek Türk kadınının sanat gücünü göstereceksin*” sözlerini Bedia Muvahhit hayatı boyunca her sahneye çıkışında hep hatırlayacaktır.¹³ Ertesi gün İzmir'deki gazetelerde Türk kadınının sahnede görülmesinin yasak olduğu bir dönemde Atatürk'ün onayıyla sahneye çıkmak cesaretini gösteren Bedia Muvahhit'in tiyatro hayatına girişi ve başarısıyla ilgili haberler yer alır. İzmir'den sonra İstanbul'da Muhsin Ertuğrul, 6 Aralık 1923'te sahnelediği *Othello* oyununda Bedia Muvahhit'i Desdama, Neyire Neyir'i de Emillia rollerinde oynatarak sanat hayatında ilk günden beri istediği Türk kadınının sahneye çıkışını resmen başlatır. “*Elli Yıl Önce*” adlı yazısında da Cumhuriyet'in ilanından otuz sekiz gün sonra Türk Tiyatrosu'nda “*Kadınlı Çağ*”ın başladığını, tiyatro sanatında Cumhuriyet'in erdemlerinden ilkinin gerçekleştiğini büyük bir heyecanla kaleme alır.¹⁴

¹² Vasfi Rıza Zobu, *age.*,s.7.

¹³ Hilmi Alkaner, “Bedia Muvahhit 50 Yıl'da 500 Tip Canlandırdı”, *age.*, s.26.

¹⁴ Bkz., Gökhan Akçura, **Muhsin Ertuğrul**, Efdal Sevinçli, *age.*, ss.74-79.

Resim 1: Bedia Muvahhit

<https://www.kadikoyboasahne.com/unlu-kadin-tiyatrocular/>

Atatürk'ün Bedia Muvahhit'ten sonra sahneye çıkmaya cesaretlendirdiği sanatçı Nezahat Tanyeri de Darülbedayi'nin en beğenilen kadın oyuncularından biri olacaktır. İlk kez Behçet Kemal Necatigil'in *Çoban* oyununda rol alan Nezahat Tanyeri, Atatürk'le olan anısını kendisinin 40.sanat yılı jübilesinde anlatır. Sanatçı Ankara'ya bir akraba ziyaretine gitmiştir. Halkevi'ndeki *Çoban* oyununun provalarına her gün giderek izlediği için tüm rolleri ezberlemiştir. Oyunun oynanmasından birkaç gün önce oyunculardan biri hastalanır. Yönetmen ve oyuncular her gün provaları izleyen Nezahat Tanyeri'nin tiyatro sevgisini anlamışlardır ve onu sahneye çağırırlar. Ok gibi sahneye fırlayarak rolü başarıyla canlandırır. 3 Nisan 1932 tarihinde oyunun oynandığı gece diplomatlar, milletvekilleri ve sanatçıların yer aldığı seyirciler arasında Atatürk de vardır. Oyun sonrası tüm sanatçılar Atatürk'ün huzurundadır. Atatürk, Nezahat Hanım'ın yanına yaklaşır ve sorar: "*Sen bu sanatı seviyor musun?*". Sanatçı o anları şöyle anlatır: "*(...) Heyecandan adeta dilim tutularak "Çok seviyorum Paşam" diyebildim. Sağ eliyle çenemi hafif yukarıya doğru kaldırdılar ve çok müşfik ve aynı zamanda keskin mavi bakışlarını gözlerime dikerek adeta komuta eder gibi "Seni bu sanatın zirvesinde görmek isterim" dediler. Atatürk'ün bu cümlesi emirdi. Kırk yıldır bu emri yerine getirmeye çalışıyorum*". O gece çevresindeki sanatçı, devlet adamı ve paşalara söylediği "*Tiyatro bir memleketin kültür seviyesinin aynasıdır*" cümlesiyle tiyatronun bir ülkenin kültür düzeyini belirlemede ilk sırada yer aldığını vurgulamıştır.

Darülbedayi sanatçılarının 1926 yılı Mayıs'ında Bursa'ya yaptığı bir turnede de Atatürk her gece seyirciler arasında locasında yerini alır. Topluluğun içinde olan Vasfi Rıza Zobu, Atatürk'ün neşeyle oyunu izlerken görmeleriyle kendilerinin de sevinç içinde oyunu sahnelediklerini söyler. Atatürk, sanatçılardan bu sanatı yurdun her köşesine yaymalarını ister:

*“Sizleri çok takdir ederim. İnkılâbımızda sizin de mühim hizmetleriniz vardır. Sanatınızı meslek edinerek azmetmenizi, arkadaşlarınızla samimî olarak geçinmenizi bilhassa tavsiye ederim. Sizin vatana en büyük hizmetiniz, Anadolumuzu baştan başa dolaşır halkımıza sanatın ne olduğunu anlatmanız olacaktır.”*¹⁵

Atatürk, Bursa ve İzmir gibi gittiği her şehirde yakınındaki çalışma arkadaşlarıyla birlikte mutlaka oyunları izler. İstanbul Şehir Tiyatrosu Dergisi'nin Atatürk 100 Yaşında özel sayısında Muzaffer İrdem *“Atatürk ve Darülbedayi”* yazısında 1936 yılına kadar Atatürk'ün Darülbedayi sanatçılarının sahneledikleri şu oyunları izlediğini yazar: “İzmir’de Palas (Tayyare) Sineması’nda *Hisse-i Şaiya*, *Ceza Kanunu*, *Rakibe* ve *Üçüzler*; Bursa’da Türk Ocağı’nda *Murai*; İstanbul’da Tepebaşı Tiyatrosu’nda *Yalova Türküsü*, *Akın*, Şehir Tiyatrosu Operet Sahnesi’nde *Aşk Mektebi*; Ankara’da Türk Ocağı’nda (Halkevi) *Kadın Polis Olursa*, *Kafes Arkasında*, *Kör*, *Zehirli Kucak* ve *Hamlet*”¹⁶

Atatürk, tiyatro sanatçılarının unutamadığı ve hemen hemen tüm sanat kurumlarının girişinde görmeye alışık olduğumuz *“Efendiler, hepiniz milletvekili olabilirsiniz, Bakan olabilirsiniz, hatta Cumhurbaşkanı olabilirsiniz. Fakat sanatçı olamazsınız. Hayatlarını büyük bir sanata veren bu çocukları sevelim.”* cümlelerini Ankara’da 11 Nisan 1930’da Türk Ocağı (Halkevi) Tiyatrosu’nun açılışında söylemiştir.¹⁷ Lütfi Ay, *Ulus Gazetesi*’nde ve sonra *Türk Tiyatrosu Dergisi*’nde yayınlanan *“Atatürk ve Tiyatro”* adlı yazısında o geceyi anlatır. Kısa bir süre önce Sovyetler Birliği’nden dönmüş ve oyunları yönetmek için baş rejisör görevini üstlenmiş, genel sanat yönetmeni olan Muhsin Ertuğrul ve Darülbedayi sanatçıları Ankara’ya önceki paragrafta adları verilen oyunları sahnelemeye gelmiştir. Oyunların çoğunu izleyen Atatürk, sanatçıları Marmara Köşkü’nde kutlamak ve sohbet etmek için çağırmıştır. Muhsin Ertuğrul’la baş başa

¹⁵ Utkan Kocaturk, *Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri*, age., s.98.

¹⁶ Muzaffer İrdem, “Atatürk ve Darülbedayi”, *İstanbul Şehir Tiyatrosu Dergisi (Atatürk 100 Yaşında-Özel Sayı)*, 1981, s.20.

¹⁷ Lütfi Ay, “Atatürk ve Tiyatro”, *Türk Tiyatrosu Dergisi*, Yıl 15,S 175,s.2.

kaldıklarında Sofya’da ateşe militer olduğu zamandan beri memlekette olmasını istediği bir hayali gerçekleştirdiklerini söyler. Sofya’da bulunduğu yıllarda sıklıkla oradaki oyunları ve operaları da izler. 1913’te bir gece *Carmen* operasını izleyerek çok beğenir ve görev alan tüm sanatçıların Bulgar olduğunu öğrenince yanındaki arkadaşı Milletvekili Şakir Zümre’ye “*Biz bu uygarlık düzeyine ulaşamazsak bize yaşam hakkı yok*” der.¹⁸ Kendi ülkesindeki tiyatro sanatçılarının da birbirlerine bağlılıkla kendi olanakları ve yetenekleriyle hazırladıkları oyunları izleyince 1913 yılında o geceki gibi çok etkilenmiştir. Devlet Başkanı olarak hükümetten nasıl bir yardım istediklerini sorar. Muhsin Ertuğrul, tiyatronun maddi ve manevi sıkıntıları, vergileri gibi hükümetten istenecek birçok şey olmasına rağmen tiyatronun geleceğini düşünerek “*Bir tiyatro okulu istiyorum Paşam*” diye yanıtlar. İsmet Paşa hemen köşke çağırılır ve bu istek ona da söylenir.¹⁹ Bu istek 1936 yılında gerçekleşecektir.

Aynı geceyle ilgili anısını Vasfi Rıza Zobu “*Sanat Tarihinde Geçen O Sözler Böyleydi Böyle Olmuştu*” adlı yazısında aktarır. Ertesi günü provaları ve oyun olduğu için köşkten ayrılmak isteyen sanatçılar bunu nasıl söyleyeceklerini bilemezken milletvekili olan Dr. Reşit Galip Bey onlara yardım teklif eder. Atatürk’e yaklaşıp ayrılmaları için izin ister ve “*Müsaade ederseniz ayrılırlarken elinizi öpmek istiyorlar*” der. Bunun üzerine Atatürk: “*Reşit Galip Bey, Bilin ki sanatkâr el öpmez, sanatkârın eli öpülür*” diyerek²⁰ bu yüreklendirici sözlerle sanatçılara bir kez daha güç ve güven verir.

¹⁸ H.C. Çuhadar, “Atatürk’ün Müzik Devrimi”, *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 24 (2), 2015,s.23.

¹⁹ Bkz., Gökhan Akçura, **Muhsin Ertuğrul**, Sündüz Haşar “Devlet Tiyatroları Umum Müdürü Muhsin Ertuğrul”, *age.*,ss.281-282.

²⁰ Vasfi Rıza Zobu “ Sanat Tarihinde Geçen O Sözler Böyleydi Böyle Olmuştu”, **İstanbul Şehir Tiyatrosu Dergisi (Atatürk 100 Yaşında-Özel Sayı)**,1981, ss.13-14.

Resim 2: Ankara Türk Ocağı'nda Locasında (Halkevi)- 1932

<https://istataturk.com/Kronolojik/Tarih/1932/7/2/Ankarada-duzenlenen-ilk-Turk-Tarih-Kongresini-izlerken-2-11071932/1>

Atatürk'ün batılı anlamda tiyatro ve operaya ilgisinin yanında geleneksel tiyatromuz ve ortaoyunu sevgisini de Muhsin Ertuğrul'un Geleneksel Türk Tiyatrosu'nda hem ustalık hem de uzmanlık belgesi verdiği, aynı zamanda asistanlığını da yapan oyuncu Rauf Altıntak *"Atatürk ve Geleneksel Türk Tiyatrosu"* yazısında anlatır. Atatürk, 1930 yazı Hazım Bey'in Beşiktaş'ta Haşim Bey Park'ında eski bir yapının önünde Karagöz oynattığını duymuştur. İstanbul'dayken sofrasında sanatçılar arasında bulunan, çocukluğundan beri Karagöz'e ilgisi olan, oynatan ve ustalaşan Hazım Bey'e kendisine de oynatmasını rica eder. Hazım Bey: *"Aman Paşam Karagöz'ün çeşitli fasılları vardır. Huzurunuzda belki bir hata yaparım, pot kırarım"* diye korkusunu heyecanla dile getirir. Atatürk, *"Ziyarı yok, çekinme ...Perde arkasında her şey söylenir. Yeter ki söylenenler Cumhuriyet'e ve halka ışık tutsun"* diyerek bu sanatın eğlendirirken eğitime ve öğretme işlevini, seyirci üzerindeki etkisini çok iyi bildiğini ifade eder. Geleneksel Türk Tiyatrosu'nun yaşatılması, gelişmesi ve fayda sağlanmasını söyleyerek Türk Ocakları'nda, Halkevleri'nde Karagöz perdesi yaptırtmıştır. Yeni oyunlar yazılarak Türk devrimleri halka bu yolla da anlatılmaya ve tanıtılmaya başlanmıştır. Bu oyunların en önemlisi Harf Devrimi için yazılmış olan *Karagöz'ün Okuma Yazma Öğrenmesi* adlı oyundur. Bu oyun o dönemde plaklara okunarak halkın bilgilenmesi için yurdun her köşesine dağıtılmıştır. Atatürk, İstanbul'da bulunduğu zamanlarda Gülhane Parkı'nda

bu oyunu oynatan Hazım Bey'i izlemeye gidermiş. Ortaoyunu üstatlarından İsmail Dümbüllü ise Atatürk'ün üç kez oyununu izlemeye geldiğini anılarında anlatır. 9 Ağustos 1929 tarihinde akşamüstü Fethi Okyar'ın yalısının arkasında Bülbül Bahçesi adı verilen koruda İsmail Dümbüllü, Naşit Bey ve arkadaşlarının gösterisini zevkle izler. Hem oyun sırasında fasılla eşlik eden sanatçılara hem de üstatlara “ *İşte Milli Türk Tiyatrosu bu oyunlardan hareket ederek olmalı, bunu inkişaf ettirin* “ diyerek²¹ aslında ulusal tiyatromuz adına çok doğru bir tespit yapmıştır. Bizim ulusal tiyatromuzu oluşturmanın yolunun geleneksel tiyatromuza sahip çıkarak özümüzdeki yaratıcılığa ve doğaçlamaya dayanarak olması gerektiğini vurgulamıştır.

Geleneksel tiyatromuzun önemini vurgulamanın yanında Türk tarihine, efsanelerine olan ilgisiyle Türk tarihi ile ilgili bir oyun yazılmasını istiyordu. Bunun için Faruk Nafiz Çamlıbel 'e konusu Orta Asya 'da geçen bir oyunu kaleme almasını söyler. Bunun üzerine *Akın* adlı bir oyun yazan Çamlıbel, yazım aşamasında sık sık Atatürk'e oyunu okur, onun düşüncelerini dinler ve değiştirilmesi gereken yerleri birlikte yazarlar. Türklerin Orta Asya'dan Anadolu'ya gelişini ve yayılışını anlatan oyunun yazımı bittiğinde Muhsin Ertuğrul'a oyunu yönetmesi görevi verilir. 1932 yılının ilk ayı oyunun provaları başlar ve bir taraftan da dekor, kostümler yapılır. İ. Galip Arcan, Emin Belig, Hazım Körmükçü, Neyire Neyir, Şaziye Hanım gibi oyuncuların rol aldığı oyunda Muhsin Ertuğrul Türk Hakanı İstemi Han'ı oynar. Atatürk, oyunun nasıl sahneleneceğini öylesine merak eder ki birkaç kez hazır olup olmadığını sordurur. Türk Tiyatro tarihinde sanatçıların unutamayacakları akşamlardan birinin yaşanacağı 19 Şubat 1932'de oyun sahnelenir. İstanbul Valisi Muhittin Üstündağ ile birlikte oyunu izler ama vali oyun boyunca sadece Atatürk'ün tepkilerini ve yüzünü gözlemler. Oyunun başlangıcından bitişine kadar ilgisi giderek artan Atatürk'ün ilk perdenin sonunda yanaklarında iki damla gözyaşını fark eder. Oyunu izlerken bir lider, komutan değil duyduğu heyecanı ve duygularını gizleyemeyen duygusal bir insandır.²²

Cumhuriyet'in ilk on yılında yazarlarımızın Atatürk'ün yönlendirmesiyle hem Türk ulusunu, yurdunu sevdirmeyi amaçlayan hem de Türk'ün güzel ahlak ve gücünü yücelten oyunlar yazdıkları görülür. Bunlar

²¹ Rauf Altıntak, “Atatürk ve Geleneksel Türk Tiyatrosu”, *Şehir Tiyatrosu Dergisi*, S 438, Mart 1984, ss.28-29.

²² Bkz., Lütfi Ay, “Atatürk ve Tiyatro”, *İstanbul Şehir Tiyatrosu Dergisi (Atatürk 100 Yaşında-Özel Sayı)*,1981, s.30.

arasında Necip Fazıl Kısakürek'in *Tohum*, *Sabır Taşı*; Faruk Nafiz Çamlıbel'in *Akın*'la birlikte *Kahraman*, *Özyurt*; Behçet Kemal'in *Çoban* ve *Atilla*; Yaşar Nabi Nayır'ın *Mete* adlı oyunları sayılabilir.²³

Tiyatro oyunlarının konusu ve metin yazımını yapmanın yanında Türkiye'de sahnelenen ilk Türk operası *Özsoy*'un ve ondan sonraki *Bay Önder*, *Taş Bebek* ve *Ülkü Yolu*'nun konusunu da belirlemiş, bestecilerle librettosunu birlikte yazmıştır. 1934 yılında İran Şahı Rıza Pehlevi'yi ülkemize davet eder. Atatürk'ün taslaklarını yazdığı *Özsoy*'un metinde Türk ve İran uluslarının kardeş oldukları düşüncesinden yola çıkılmasını ister. Librettosunu Münir Hayri Egeli ile birlikte yazdığı operayı Ahmet Adnan Saygun'a besteletir. Provalarını heyecanla izlediği operanın sahnelenmesinden sonra “ *Ankara'da Özsoy'un temsili milli operamızın başlangıcı sayılır. Özsoy'un temsil edildiği gün milli sahne ve musiki hayatımızın bir dönüm noktası olacaktır*” diyerek bu operanın sahnelenişiyile ve sanatçıların başarılarıyla ilgili beğenilerini dile getirir.²⁴

Muhsin Ertuğrul Darülbedayi'nin başına geldikten sonra tiyatro sanatının yüceltilmesi ve önemsenmesi için kurum içinde sanatçılardan ve oyunu izleyen seyircilerden bu sanatı ciddiye almalarını ister. Bunun için “*Sahne Arkası Etiği*” diye adlandırdığı o günlerden günümüze kadar ve sonrasında da geçerli olacak sahne arkası düzeni ilkelerini belirler. Oyun sırasında kulisteki sessizlik, oyun öncesi ve sırasında kuliste görevlilerden başka birinin bulunmaması, kuliste ve soyunma odalarında bir şey yiyip içilmemesi gibi ilkelerin içinde tiyatroya zamanında gelmek de vardır.²⁵ Tiyatroya vaktinde gelmekle ilgili Atatürk'ün bir anısı bu kurala uymayan günümüz seyircilerine bir ders niteliğindedir. 1935 yılında Darülbedayi Ankara'da turnededir. Oynayacakları Vedat Nedim Tör'ün *Kör* oyununa Atatürk de gelecektir. O dönemin İçişleri Bakanı olan Şükrü Kaya, Muhsin Ertuğrul'a oyun öncesinde Atatürk'ün yoğun programı nedeniyle geç gelebileceğini ve o gelmeden perdeyi açmamasını söyler ama Muhsin Ertuğrul, “*Maalesef ! Biz, geleneğimiz gereği saat dokuz oldu mu perdeyi açar oyuna başlarız. Benim bildiğim Atatürk, her şeyi bırakır, tiyatroya zamanında gelir.*” diye yanıtlar. O gece, ikinci zile kadar Atatürk gelmemiştir. Üçüncü zille birlikte perde açılır, oyun başlar. Sahnede yerini

²³ Bkz., Özdemir Nutku, *Dünya Tiyatrosu Tarihi II*, Remzi Kitapevi, İstanbul, 1985, ss.294-295.

²⁴ Bkz., Dikmen Gürün, *Ateş Kuşu Semiha Berksoy*, T.C.Kültür ve Turizm Bak. Yay., Ankara, 2010, s.55.

²⁵ Bkz., Gökhan Akçura, *Muhsin Ertuğrul*, Murat Tuncay: “Türk Tiyatrosu'nda Sahne Arkası Disiplininin Gelişimi ve Muhsin Ertuğrul”, *age.*, ss.163-164.

alan Muhsin Ertuğrul o anı şöyle aktarır: “*Perde açılırken, sahnede rol gereği, ceketimi çıkarıyordum. Göz ucuyla baktım. Atatürk, yanındakilerle, Cumhurbaşkanlığı locasına yeni gelmiş oturmakta. Rahatladım. Oyundan sonra, locasında bizleri kutlayan Atatürk ‘Nasıl Muhsin Bey, tiyatroya tam zamanında geldim değil mi?’ dedi.*”²⁶

II. Cumhuriyet’in İlk Yıllarında Sanatla İlgili Kurum ve Okulların Açılışı

Mustafa Kemal Atatürk, verilen örneklerden de anlaşılacağı gibi sanatçı ve tiyatrocuları her bulduğu fırsatta takdir ederek ülkede sanata olan ilgiyi arttırmaya çalışırken bir an önce kurumların ve okulların açılmasını da hızlandırmıştır. İstanbul’da 10 Ocak 1917 tarihinde Dar-üedayı’nın bir bölümü olarak *Dar-ül Elhan* açılır. Darü’l Elhân’da Doğu ve Batı müziğinin yanında Türk müziği de okutulur. 1923’te İstanbul Valiliği’ne, 1926’da da valilikten ayrılıp İstanbul Belediyesi’ne bağlanmıştır. Darü’l Elhan bir belediye sanat ve öğretim kurumudur ama hem kuramsal hem de uygulamalı olarak Batı müziği eğitimi veren konservatuvar niteliğindedir. Darü’l Elhan 1927 sonrasında “*İstanbul Konservatuvarı*” adıyla eğitim vermiş, “*İstanbul Belediye Konservatuvarı*” adını alması 5 Şubat 1944 tarihindeki bir yönetmelikle gerçekleşmiştir.²⁷

Cumhuriyet’in kuruluşunun hemen sonrasında 1924 yılında Osmanlı döneminde saray orkestrası olan Muzika-ı Hümayun’u İstanbul’dan Ankara’ya getirtmiştir. İstiklal Marşımızın bestecisi Zeki Üngör’ü şef olarak görevlendirir. Şimdiki adı Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası olan orkestraya “*Riyaset-i Cumhur Musiki Heyeti*” adı verilmiştir. İstiklal Marşımızın bestecisi Zeki Üngör’ü şef olarak görevlendirir. Bu orkestrayla birlikte hem “*Riyaseti Cumhur Fasıl Heyeti*” hem de “*Riyaseti Cumhur Bandosu*” da kurulur. Aynı yıl, Atatürk’ün isteğiyle ortaokul, lise ve öğretmen okullarında Batı müziğini öğretebilecek müzik öğretmeni yetiştirmek amacıyla “*Musiki Muallim Mektebi*” 1 Kasım 1924’te açılır. Bu mektebin kuruluşuyla müzikle ilgilenen yetenekli gençler yurt dışına gönderilir. Ahmet Adnan Saygun, Ekrem Zeki Ün, Cezmi Erinç ve Ulvi Cemal Erkin Paris’e giderken Necil Kazım Akses, Hasan Ferit Alnar Viyana’ya, Halil Bedii Yönetken Prag’a giderler. 1930’lu yıllarda ülkeye döndüklerinde Musiki Muallim Mektebi’nde göreve başlarlar.

²⁶ [https://mustafakemalim.com/ertugrul-muhsin-gercegi/\(09.08.2023\)](https://mustafakemalim.com/ertugrul-muhsin-gercegi/(09.08.2023))

²⁷ [https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/istanbul-belediye-konservatuvari/\(15.08.2023\)](https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/istanbul-belediye-konservatuvari/(15.08.2023))

Sanayi-i Nefise Müdürlüğü ve Sanayi-i Nefise Encümeni Milli Eğitim Bakanı Mustafa Necati Bey tarafından 1926 yılının Mart ayında bakanlığa bağlı kurulur. Temsillerden ve dinletilerden tüketim vergisi alınmama kararı Darülbedayi için önemli bir karardır. 1927 yılında Muhsin Ertuğrul'un başa geçmesiyle de olumlu adımlar atılmaya devam eder. Bunlardan biri de tiyatro sanatçıları yetiştirecek bir okulun gereksinimidir. 1930 yılı Ağustos ayında gazetelerde belediye başkanı ve Mili Eğitim Bakanı'nın yardımlarıyla *Tiyatro Meslek Mektebi* kurulacağı yazılır. 20 Kasım 1930 tarihinde sınav yapılmış ve altı erkek, iki kadın öğrenci sınavı kazanmıştır. Sami Ayanoglu, Sabih Gözen ve Semiha Berksoy öğrenciler arasındadır. Edebiyat, tiyatro, beden hareketi-nefes, müzik ve eskrim derslerinin verildiği mektep iki yıl sonra Milli Eğitim Bakanlığı'ndan yardım alamayınca kapanmak zorunda kalır.²⁸ Tiyatro Meslek Mektebi kapanır ama 19 Şubat 1932'de başta Ankara olmak üzere Afyon, Aydın, Bolu, Bursa, Çanakkale, Denizli, Diyarbakır, Eskişehir, İzmir, Konya, Samsun, Malatya'da açılan "*Halkevleri*"yle yurdun her köşesinde güzel sanatlar, folklor, dil, müze, spor, sergi ve tiyatro kollarında çalışmalar yapılmıştır. Halkevleri, Cumhuriyet döneminde ülkenin hem sosyal hem de kültürel açıdan gelişmesine önemli katkılarda bulunmuştur.

Ankara Devlet Konservatuarı'nın ilk adımlarının hem Musiki Muallim Mektebi hem de Tiyatro Meslek Mektebi'nin kuruluşunda olduğu görülmektedir. Milli Eğitim Bakanı Yusuf Hikmet Bayur'un olduğu dönemde Atatürk'ün izniyle Haziran 1934'te çıkarılan kanunla Konservatuara "*Milli Musiki ve Temsil Akademisi*" adı verilmiştir. Riyaset-i Cumhur Filarmoni Orkestrası ve Musiki Muallim Mektebi'yle birleştirilmiştir. Atatürk aynı yıl, 1 Kasım 1934 tarihinde TBMM açılış konuşmasında gençlerin yetişmesine verdiği önemi vekillere açıklarken onlar için güzel sanatların her alanında gelişmelerin olmasını, ulusal değerleri, duyguları ve düşünceleri içinde barındıran, klasik batı müziği kurallarına göre Türk müziğinin de ilerletilmesini ister.²⁹ 1935 yılına gelindiğinde Milli Eğitim Bakanlığına bağlı Güzel Sanatlar Umum Müdürlüğü kurulur. Bu müdürlüğün ilk amacı okulların ve okul dışında dramatik sanatlar, müzik ve plastik sanatlardaki çalışmaların ulusal ülküye uygun yürütülmesine ve yayılmasına çalışmak, ikincisi de ulusun tüm sanatlarda yücelmesine ve yetişmesine çalışmak, bu çalışmanın toplumsal

²⁸ Bkz., Gökhan Akçura, **Muhsin Ertuğrul**, "Türkiye'nin İlk Tiyatro Mektebi", **age**, ss.152-158.

²⁹ Bkz., Utkan Kocatürk, **Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri**, s.100.

eğitim açısından gereği gibi verimli olması yollarını aramak ve göstermektir.³⁰

Atatürk, Güzel Sanatlar Umum Müdürlüğü'nden sonra 1936'da Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açılışında konservatuarın kurulmasıyla duyacağı mutluluğu milletvekillerine şöyle söylemiştir: *“Ankara’da bir Konservatuar ve bir temsil Akademisi kurulmakta olmasını zikretmek, benim için bir hazdır. Güzel sanatların her şubesi için T.B.M. Meclisinin göstereceği alaka ve emek, milletin insani, medeni hayatı ve çalışkanlık veriminin artması için çok tesirlidir.”*³¹

Konservatuarın kuruluşunda görev alan sanatçıların yurt dışından getirilmesine karar verilir. Atatürk'ün davetiyle Almanya'dan sanat danışmanı olarak Paul Hindemith, ardından Eduard Zuckmayer ve Carl Ebert gelir. Paul Hindemith, ders programlarını oluşturarak öğrencilere piyano çalmayı öğretir. Ülkemizde ilk madrigal korosunu, öğrenci orkestrasını ve 1938 yılında Gazi Enstitüsü Müzik Bölümü'nü kuran kişidir. Alman tiyatro yönetmeni ve eğitmeni Carl Ebert, Paul Hindemith'in önerisiyle davet edilmiştir. 22 Şubat 1936'da göreve başladığında ilk işi tiyatro ve operayla ilgili bir rapor yazmak olur. Raporunda hem devletin yerleşik bir tiyatro ve tiyatro okulu kurması hem de burada yetişen gençlerin bu tiyatrodaki sahneye çıkmak üzere görev alması gerektiğini belirtir. Bu okul, 16 Mayıs 1940 tarihinde Müzik, Opera, Bale ve Tiyatro bölümlerinden oluşan Ankara Devlet Konservatuarı'na dönüştürülmüştür. 1982 yılında da Hacettepe Üniversitesi'ne bağlanmıştır.³²

³⁰ Bkz., Lütfi Ay, “Atatürk ve Tiyatro”, *Türk Tiyatrosu Dergisi*, s.4.

³¹ Gülfem Adile Şankaya, *Atatürk Dönemi Türk Tiyatrosu: Afife Jale ve Kadın Tiyatrocular*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Bilim Dalı, Bursa, 2020, s.70.

³² Bkz., Özdemir Nutku, *age.*, ss.322-323.

[https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/ankara-devlet-konservatuvuru/\(15.08.2023\)](https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/ankara-devlet-konservatuvuru/(15.08.2023))

SONUÇ

Mustafa Kemal Atatürk, 29 Ekim 1923 tarihinde kurduğu devleti yeniden ayağa kaldırmak, devlet ve toplum yaşamını her alanda çağın gerektirdiği düzeye çıkarmak için devrimleri sırayla gerçekleştirmiştir. Her karış toprağını düşman işgalinden kurtardığı yurdumuzda öncelikle Anadolu'ya Orta Asya'dan gelen Türklerin asırlardır süren kültür ve medeniyet anlayışını korumayı ve sürekli yükseltmeyi amaçlamıştır. Kültürümüzü oluşturan tarihimiz, dilimiz ve sanatımızın ulusal birlik ve beraberliği sağlamada en önemli öğeler olduğunun bilincinde olan bir liderdir. Tüm devrimlerin halkına sanatla daha kolay yayılacağına inanmış ve bunu her ortamda sürekli vurgulamıştır. Müzikten resime heykelden opera ve tiyatroya tüm sanat dallarıyla ilgilenmiş ve her konuşmasında güzel sanatların önemini ifade etmiştir. Mustafa Kemal Atatürk'ün güçlü siyasi ve askeri kişiliğinin yanında sanatçı bir ruha sahip olduğu açıkça görülmektedir. Çünkü her alanda ve tiyatro sanatında sanata ve sanatçıya verdiği değeri konuşmalarında, davranışlarında incelikle, duyarlılıkla göstermiştir.

İlk on yılda Atatürk devrimlerinin ve devletin temel ilkelerinin Cumhuriyet dönemi tiyatrosuna yansımaları yazarlarla birlikte oyunların konusunu belirleyerek hatta çeşitli sahneleri bizzat kaleme alarak sağlamıştır. Tiyatronun iyi bir propaganda aracı olduğunu bilerek Türk sanatçıların, tiyatro topluluklarının Anadolu'ya giderek halkın tiyatro yoluyla devrimleri ve ilkeleri öğrenmesini, eğitilmesini istemiştir. Onun sayesinde Türk kadını hem gündelik hayatta hem sahnede yerini almıştır. Hayatlarını sanata adanmış Türk sanatçıları ve tiyatrocularının yaşadığı zorlukları görüp sorunlarıyla ilgilenmekle birlikte önlerindeki engelleri devlet eliyle ortadan kaldırmıştır. Bulduğu her fırsatta oyunları izleyerek sanatçılara güç ve cesaret veren, öven konuşmalar yapmış, yetişmeleri için önce yurt dışına eğitime göndermiş sonra da okullar açmıştır. Mustafa Kemal Atatürk, yurdumuzda modern sanatların ve modern Türk Tiyatrosu'nun hem başlamasında hem de gelişmesinde yol gösterici bir rol oynayan dünyadaki en önemli liderlerin başında ve hatta başkalarına örnek olan bir liderdir.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

Akçura, Gökhan, **Muhsin Ertuğrul**, İBB Yayınları, İstanbul, 2023.

And, Metin, **Başlangıcından 1983'e Türk Tiyatro Tarihi**, İletişim Yayınları, İstanbul,2014.

Aydemir, Bünyamin, **Türk Tiyatrosunda İstanbul**, İBB Yayınları, İstanbul, 2022.

Gürün, Dikmen, **Ateş Kuşu Semiha Berksoy**, T.C. Kültür ve Turizm Bak. Yay., Ankara,2010.

İnan, Afet, **Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler**, Türkiye İş Bankası Kültür Yay.,2009.

Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I-III, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, Divan Yay., 2006.

Kocatürk, Utkan, **Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri**, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 1999.

Nutku, Özdemir, **Dünya Tiyatrosu Tarihi II**, Remzi Kitapevi, İstanbul, 1985.

Nutku, Özdemir, **Darülbeydi'den Şehir Tiyatrosu'na**, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2015.

Şankaya, Gülfem Adile, **Atatürk Dönemi Türk Tiyatrosu: Afife Jale ve Kadın Tiyatrocular**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Bilim Dalı, Bursa,2020.

MAKALELER

Alkaner, Hilmi, “Bedia Muvahhit 50 Yıl'da 500 Tıp Canlandırdı”, **Sahnede 50.Yıl: Bedia Muvahhit**, 4 Ağustos 1973, s.25-27.

Altıntak, Rauf, “Atatürk ve Geleneksel Türk Tiyatrosu”, **Şehir Tiyatrosu Dergisi**, S 438, Mart 1984,s.28-29.

Ay, Lütfi, “Atatürk ve Tiyatro”, **Türk Tiyatrosu Dergisi**, Yıl 15, S 175, s.2-3.

Ay, Lütfi , “Atatürk ve Tiyatro”, **İstanbul Şehir Tiyatrosu Dergisi (Atatürk 100 Yaşında-Özel Sayı)**,1981,s.30.

Çuhadar, H.C.,” Atatürk’ün Müzik Devrimi”, **Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 24 (2), 2015, s.28-30.

Gürel, Cemal Necip, “Uşakizade Köşkünde Sahnelenen Bir Tiyatro Oyunu ve Düşündürdükleri”, **Kardelen Dergisi (İTK)**, Şubat 2018, s.10-15.

İrdem, Muzaffer, “Atatürk ve Darülbedayi”, **İstanbul Şehir Tiyatrosu Dergisi (Atatürk 100 Yaşında-Özel Sayı)**, 1981, s.19-20.

Sevengil, Refik Ahmet, “Bedia: Ailesi, Hayatı, Sanatı”, **Sahne 50.Yıl: Bedia Muvahhit**, 4 Ağustos 1973, s.2-8.

Zobu, Vasfi Rıza, “Türk Tiyatrosu’ndan Darülbedayi’ye İlk Turne İzmir’e”, **Türk Tiyatrosu Dergisi**, S. 33, Yıl.27, İstanbul, 1958, s.6-7.

Zobu, Vasfi Rıza, “Sanat Tarihinde Geçen O Sözler Böyleydi Böyle Olmuştu”, **İstanbul Şehir Tiyatrosu Dergisi (Atatürk 100 Yaşında-Özel Sayı)**, 1981, s.13-14.

İNTERNET KAYNAKLARI

[https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/ankara-devlet-konservatuvari/\(15.08.2023\)](https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/ankara-devlet-konservatuvari/(15.08.2023))

[https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/istanbul-belediye-konservatuvari/\(15.08.2023\)](https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/istanbul-belediye-konservatuvari/(15.08.2023))

[https://mustafakemalim.com/ertugrul-muhsin-gercegi/\(09.08.2023\)](https://mustafakemalim.com/ertugrul-muhsin-gercegi/(09.08.2023))

Yaşar Gürsoy, “Atatürk, ülkeyi düşman işgalinden kurtardıktan sonra ilk hangi tiyatro oyununu izledi?”, <https://www.yenicaggazetesi.com.tr/ataturk-ulkeyi-kurtardiginda-ilk-hangi-tiyatroyu-izledi-524706h.htm> (07.08.2023)